

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA BORARO (P3)

MOTSHEGANONG/SEETEBOSIGO 2024

KAEDI YA GO TSHWAYA

MADUO: 100

Kaedi ya go tshwaya e, e na le ditsebe di le 16.

ELA TLHOKO:

- Dirisa ruboriki ka gale fa o tshwaya tlhamo ya boitlhamedi (Pampiri 3. KAROLO YA A).
- Maduo a go tloga go 0–50 a arogantswe ka maemo a le 5 a ditlhaloso.
- Mo ditlhokegong tsa Diteng, Puo le Setaele, maemo mangwe le mangwe a tlhaloso a arogantswe ka dikarolwana tsa maemo a a kwa godimo le a a kwa tlase ka seelo sa maduo se se tsamaelanang le ditlhaloso.
- Kagego ga e angwe ke karologantsho ya maemo a a kwa godimo le maemo a a kwa tlase.

RUBORIKI YA TLHATLHOBO TLHAMO YA PUOTLALELETSO YA NTLHA [50 MADUO]

Ditlhokego		Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG LE IPAAKANYO (Tsibogelo le dikakanyo) Thulaganyo ya dikakanyo tsa ipaakanyo Temogo ya maitlhomo, baamogedi le bokao 30 MADUO	Maemo a a kwa godimo	28–30	22–24	16–18	10–12	4–6
	Maemo a a kwa tlase	25–27	19–21	13–15	7–9	0–3

RUBORIKI YA TLHATLHOBO TLHAMO YA PUOTLALELETSO YA NTLHA [50 MADUO] (tsweleditswe)

Ditlhokego		Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseloko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
PUO, SETAELE LE GO TSELEGANYA/ RUNA Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko tse di maleba go maikaelelo/ ditlamorago le bokao Tlhopho ya mafoko Tiriso ya puo le melawana, tiriso ya matshwao a puiso, thutapuo le mopeleto 15 MADUO	Maemo a kwa godimo	14–15 -Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko di maleba le maikaelelo, baamogedi le bokao ka maemo a kwa godimo -Puo e e tlhololo, e itumedisa ka maemo a a tlhaolegileng -Segalo se se nang le maikaelelo a a tlhotlheletsang -Ga go na diphoso tsa thutapuo le tsa mopeleto ka gotlhe -Puo e e manontlhotlho ya maemo a a kwa godimo	11–12 -Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko di maleba thata le maikaelelo, baamogedi le bokao -Puo e nonofile le tiriso ya segalo e maleba -Bogolo jwa yona ga bo na diphoso tsa thutapuo le mopeleto -Puo e tlhamilwe ka matsetseloko	8–9 -Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko di maleba le maikaelelo, baamogedi le bokao -Tiriso e e maleba ya puo go tlhagisa bokao -Segalo se maleba -Tiriso ya malepa a a tlhotlheletsang ya go tlhagisa diteng	5–6 -Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko ga di maleba le maikaelelo, baamogedi le bokao -Tiriso ya puo ke ya maemo a motheo thata -Segalo, tlhopho le tiriso ya mafoko e e seng maleba -Tlotlofoko e lekanyeditswe thata	0–3 -Puo ga e tlhaloganyesege -Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko bomaleba jwa tsona bo kwa tlase le maikaelelo, baamogedi le bokao -Tlotlofoko e nnye thata, mme e dira gore go nne thata go tlhaloganya
	Maemo a kwa tlase	13 -Puo e e matsetseloko ya tlhotlheletso e e nonofileng mo segalang -Ga e na diphoso tsa thutapuo le tsa mopeleto ka gotlhe -E tlhamilwe ka manontlhotlho	10 -Puo e e ngokang e bile e nonofile ka kakaretso -Segalo se se siameng se nonofile -Diphoso tse di mmalwa tsa thutapuo le mopeleto -E tlhamilwe bontle	7 -Tiriso ya puo e e mo magareng, ka go tlhoka tsepamo -Segalo se siame ka kakaretso le tiriso e e lekanyeditsweng ya malepa a tlhotlheletso	4 -Tiriso e e bokoa ya puo -Mefuta ya dipolelo e mennye kgotsa ga e teng gotlhelele -Tlotlofoko e e lekanyeditsweng tota	
KAGEGO Diponagalo tsa setlhanga Kago ya ditemana le go tlhangwa ga dipolelo 5 MADUO		5 -Kago e e manontlhotlho ya setlhogo -Dintlhana tse di tlhaolegileng -Dipolelo le ditemana di bopilwe bontle	4 -Kago e e latelanang ya dintlhana -Lomagane -Dipolelo le ditemana di a latelana, di a farologana	3 -Kago ya dintlhana tse di maleba -Dipolelo le ditemana tse di bopilweng sentle -Tlhamo e sa ntse e na le tlhaloganyo	2 -Go na le dintlhana dingwe tse di amogelesegang -Dipolelo le ditemana di fosagetse -Tlhamo e sa ntse e na le tlhaloganyo	0–1 -Dintlhana tse di botlhokwa di a tlhaela -Dipolelo le ditemana di fosagetse -Tlhamo e tlhoka tlhaloganyo

RUBORIKI YA TLHATLHOBO YA SETLHANGWA SA TIRISANO SE SELEEELE SA PUOTLALELETSO YA NTLHA [30 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG, THULAGANYO LE SEBOPEGO	15–18	11–14	8–10	5–7	0–4
Tsibogelo le dikakanyo Kokoanyo ya dikakanyo gore go rulaganngwe Maitlhomo, baamogedi, diponagalo/melawana le tiriso	-Tsibogelo ya maemo a a kwa godimo go gaisa se se lebeletsweng ka gale -Dikakanyo tse di botlhale, tse di gamogileng -Kitso e e tseneletseng ya diponagalo tsa mofuta wa sethangwa -Kwalo e e tsepameng -Diteng le dikakanyo di lomagane -Tlhaloso ya maemo a a kwa godimo e bile dintlha tsotlhе di tshegetsa setlhogo -Sebopego se se maleba gape se nepagetse	-Tsibogelo e ntle tota e e bontshang kitso e ntle ya diponagalo tsa mofuta wa sethangwa -E tsepame – ga e a fapoga setlhogo -Diteng le dikakanyo di lomagane, dintlha tse di thadisitsweng sentle gape di tshegetsa setlhogo -Sebopego se se lolameng ka diphoso tse dinnye	-Tsibogelo e e lekaneng e e bontshang kitso ya diponagalo tsa mofuta wa sethangwa - Go na le tsepamo e e rileng – go na le go eta e fapoga mo setlhogong -Diteng le dikakanyo di lomagane mo go utlwlang -Dintlha dingwe di tshegetsa setlhogo -Sebopego se se maleba ka kakaretso fela go na le go sa nepagale go go rileng	-Tsibogelo e e kwa tlase e e supang kitso ya diponagalo tsa mofuta wa sethangwa - Ga e a tsepama ka gotlhе, mme kwalo e fapogile setlhogo -Diteng le dikakanyo ga di lomagane ka gale. Ke dintlha tse di mmalwa tse di tshegetsang setlhogo -Tiriso e e phatlhaletseng ya melawana ya sebopego -Go tlodisiwa matlho go go tseneletseng	-Tsibogelo e senola go tlhoka kitso ya diponagalo tsa mofuta wa sethangwa -Bokao jo bo kgoreletsegileng ka go fapoga setlhogo go go feteletseng -Ga go na tomagano ya diteng le dikakanyo -Ke dintlha di le mmalwa fela tse di tshegetsang setlhogo -Ga go a dirisiwa melawana ya sebopego
MADUO 18	10–12	8–9	6–7	4–5	0–3
PUO, SETAELE LE GO TSELEGANYA/RUNA	Segalo, rejisetara, setaele, maitlhomo, baamogedi le tiriso Tiriso ya puo le melawana Tlhopho ya mafoko Matshwao a puiso le mopeleto	-Segalo, rejisetara, setaele le tlhotlofoko tse di lolameng thatathata le maitlhomo, baamogedi le tiriso -Thutapuo e nepagetse e bile e agegile sentle -E e se nang diphoso gotlhеlele	-Segalo, rejisetara, setaele le tlhotlofoko tse di lolameng thata le maitlhomo, baamogedi le tiriso -Thutapuo e nepagetse ka kakaretso e bile e agegile sentle -Tlhotlofoko e e siameng tota -Bogolo ga go na diphoso	-Segalo, rejisetara, setaele le tlhotlofoko di maleba le maitlhomo, baamogedi le tiriso -Go diphoso dingwe tsa thutapuo -Tlhotlofoko e e lekaneng -Diphoso ga di kgoreletse bokao	-Segalo, rejisetara, setaele le tlhotlofoko ga di tsamaisane le maitlhomo, baamogedi le tiriso -E phephetha ka diphoso gape e tlhakatlhakane -Tlhotlofoko ga e maleba go maitlhomo -Bokao bo kgoreletsegile tota
MADUO 12	25–30	19–23	14–17	9–12	0–7
SEELO SA MADUO					

**RUBORIKI YA TLHATLHOBO YA SETLHANGWA SA TIRISANO SE SEKHUTSHWANE SA PUOTLALELETSO YA NTLHA KAROLO YA C
[20 MADUO]**

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG, THULAGANYO LE SEBOPEGO Tsibogelo le dikakanyo Kokoanyo ya dikakanyo gore go rulaganngwe Maitlhomo, baamogedi, diponagalo/melawana le tiriso	10–12 -Tsibogelo ya maemo a a kwa godimo go gaisa se se lebeletsweng ka gale -Dikakanyo tse di botlhale, tse di gamogileng -Kitso e e tseneletseng ya diponagalo tsa mofuta wa sethangwa -Kwalo e e tsepameng -Diteng le dikakanyo di lomagane -Tlhaloso ya maemo a a kwa godimo e bile dintla tsotlhie di tshegetsa setlhogo -Sebopego se se maleba gape se nepagetse	8–9 -Tsibogelo e ntle tota e e bontshang kitso e ntle ya diponagalo tsa mofuta wa sethangwa -E tsepame – ga e a fapoga setlhogo -Diteng le dikakanyo di lomagane, dintla tse di thadisitsweng sentle gape di tshegetsa setlhogo -Sebopego se se lolameng ka diphoso tse dinnye	6–7 -Tsibogelo e e lekaneng e e bontshang kitso ya diponagalo tsa mofuta wa sethangwa — Go na le tsepamo e e rileng - go na le go eta e fapoga mo setlhogong -Diteng le dikakanyo di lomagane mo go utlwlang -Dintla dingwe di tshegetsa setlhogo -Sebopego se se maleba ka kakaretso fela go na le go sa nepagale go go rileng	4–5 -Tsibogelo e e kwa tlase e e supang kitso ya diponagalo tsa mofuta wa sethangwa - Ga e a tsepama ka gotlhie, mme kwalo e fapogile setlhogo -Diteng le dikakanyo ga di lomagane ka gale. -Ke dintla tse di mmalwa tse di tshegetsang setlhogo -Tiriso e e phatlhaletseng ya melawana ya sebopego -Go tlodisiwa matlho go go tseneletseng	0–3 -Tsibogelo e senola go tlhoka kitso ya diponagalo tsa mofuta wa sethangwa -Bokao jo bo kgoreletsegileng ka go fapoga setlhogo go go feteletseng -Ga go na tomagano ya diteng le dikakanyo -Ke dintla di le mmalwa fela tse di tshegetsang setlhogo -Ga go a dirisiwa melawana ya sebopego
MADUO 12					
PUO, SETAELE LE GO TSELEGANYA/ RUNA Segalo, rejisetara, setaele, maitlhomo, baamogedi le tiriso Tiriso ya puo le melawana Tlhopho ya mafoko Matshwao a puiso le mopeleto	7–8 -Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko tse di maleba thatathata le maithomo, baamogedi le tiriso -Thutapuo e nepagetse e bile e agegile sentle -E e se nang diphoso gotlhellele	5–6 -Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko tse di maleba thata le maithomo, baamogedi le tiriso -Thutapuo e nepagetse ka kakaretso e bile e agegile sentle -Tlotlofoko e e siameng tota -Bogolo ga go na diphoso	4 -Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko di maleba le maitlhomo, baamogedi le tiriso -Go diphoso dingwe tsa thutapuo -Tlotlofoko e e lekaneng -Diphoso ga di kgoreletse bokao	3 -Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko ga di tsamaisane le maithomo, baamogedi le tiriso -Thutapuo e e sa lolamang ka diphoso tse dintsi -Tlotlofoko e e lekanyeditsweng -Bokao bo kgoreletsegile tota	0–2 -Segalo, rejisetara, setaele le tlotlofoko ga di tsamaisane le maithomo, baamogedi le tiriso -E phephetha ka diphoso gape e tlhakatlhakane -Tlotlofoko ga e maleba go maitlhomo -Bokao bo kgoreletsegile tota
MADUO 08					
SEELO SA MADUO	17–20	13–15	10–11	7–8	0–5

GO KWALA LE GO TLHAGISA

KAROLO YA A: TLHAMO: MADUO – 50

DINOMORO TSA DIPOTSO	DITLHOGO	MEFUTA YA DITLHAMO
1.1	Maaka ga a na lebelo.	Kanelo
1.2	Bothata jo bo ka tlholwang ke tlhotlhwa e e kwa godimo ya peterole.	Tlhaloso
1.3	Fa nka busetsa letsatsi leo kwa morago ...	Maitlhomo
1.4	Go kgaolwa ga motlakase nako le nako go ama matshelo a rona.	E e sa tseyeng letlhakore
1.5	Lenaane la go fepiwa ga barutwana kwa dikolong ga le na molemo ope.	Ngangisano
1.6	Dikgakololo tse a nnetseeng tsona di nkagile e le ruri.	Kanelo
1.7.1–1.7.2	Lebelela ditshwantsho tse di latelang, mme o tlhophe se le sengwe go kwala tlhamo.	Kanelo/Tlhaloso/E e sa tseyeng letlhakore/Ngangisano/Maitlhomo

KAROLO YA B: DITLHANGWA TSE DILEELE TSA TIRISANO: MADUO – 30

DINOMORO TSA DIPOTSO	MOFUTA WA SETLHANGWA
2.1	Lekwalo la botsalano
2.2	Lekwalo la semmuso
2.3	Puo
2.4	Mmuisano

KAROLO YA C: DITLHANGWA TSE DIKHUTSHWANE TSA TIRISANO: MADUO – 20

DINOMORO TSA DIPOTSO	MOFUTA WA SETLHANGWA
3.1	Pampitshana ya tshedimosetso
3.2	Molaetsakhutshwe (SMS)
3.3	Dikaelo

PALOGOTLHE: 100

KAROLO YA A: TLHAMO

MEFUTA YA DITLHAMO

GO TSHWAYA TLHAMO

- Tlhamo e se abelwe maduo go sena bopaki jwa gore e buisitswe.
- Maduo a bofelo a tlhamo a tshwanetse gore a bo a netefaditswe.
- Tlhamo ke boitlhamedi ga se tshobokanyo mo mafoko a lekanyediwang.
- Motlhatlhajojwa a se sokelwe dirope fa a sa kwala bolele jo bo lebeletsweng.
- Motshwai a ele tlhoko kelelo le malepa a boitlhamedi.
- Molao ke gore o se nne le dikotlhao tse dingwe gonne ruburiki ka bo yona e na le dikotlhao tsa yona.

1.1 TLHAMO YA KANELO

Mofuta o wa tlhamo, o anela ka sengwe kgotsa tiragalo e e fetileng. E ka kwalwa go tswa mo matlhakoreng a a farologaneng.

Setlhogo	Dintlha tse di sololetseng
Maaka ga a na lebelo.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhajojwa a bue ka tiragalo e e tlhodileng maaka. ✓ A ka tlhagisa maikutlo a gagwe. ✓ A ka bua ka ditlamorago tsa go bua maaka. ✓ A ka bua maitemogelo a gagwe ka go bua maaka. ✓ A ka bua ka se a se ithutileng.

Kaedi ya go tshwaya: Tlhamo ya kanelo

- Ditiragalo di tshwanetse go latelana sentle.
- Tlhamo e, e kwalwe ka paka e e fetileng.
- Matseno e nne a a ngokang.
- Kanelo go le gantsi e tlhagisa ntlha e e rileng.
- Kanelo e tshwanetse go ngoka mmuisi go tloga kwa tshimologong go fitlha kwa bokhutlong.
- Setaele, puo le ditiragalo di tshwanetse go itumedisababuisi.
- Go tshwanetswe go elwe tlhoko gore mofuta o wa tlhamo o a anela.
- Bokhutlo e nne jo bo kgodisang.

1.2 TLHAMO YA TLHALOSO

Mokwadi mo tlhamong e, o tlhalosa sengwe ka mokgwa o mmuisi a tla itemogelang se se tlhalosiwang jaaka go batlega.

Setlhogo	Dintlha tse di soloftsweng
Bothata jo bo ka tlholwang ke tlhotlhwa e e kwa godimo ya peterole.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhajoja a tlhalose mosola wa peterole. ✓ A tlhalose bothata jo bo ka tlholwang ke tlhotlhwa e e kwa godimo ya peterole. ✓ A tlhalose maikutlo a gagwe ka tlhotlhwa e e kwa godimo ya peterole. ✓ A tlhalose gore tlhotlhwa e e kwa godimo ya peterole e ama badirisi jang. ✓ A tlhalose maitemogelo a gagwe ka tlhotlhwa e e kwa godimo ya peterole.

Kaedi ya go tshwaya: Tlhamo ya tlhaloso.

- Motlhatlhajoja o tshwanetse go bopa setshwantsho ka mafoko a a a filweng.
- A bontshe fa a na le maitemogelo ka setlhogo se
- Tlhopho ya mafoko e nne e e senolang maikutlo ka kelotlhoko go gorosa molaetsa sentle.
- Puo ya botshwantshi e dirisiwe ka boitshimololedi.
- Bokhutlo e nne jo bo kgodisang.

[50]

1.3 TLHAMO YA MAITLHOMO

Mo mofuteng o wa tlhamo, motlhatlhajoja o leba kakanyo, a bo a tlhagisa maikutlo/tsibogo ya gagwe. Motlhatlhajoja a ka leba ditoro kgotsa se a eletsang go se fitlhelela mo botshelong jwa gagwe, mme a kwale maitlhomo a gagwe.

Setlhogo	Dintlha tse di soloftsweng
Fa nka busetsa letsatsi leo kwa morago ...	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhajoja a tlhagise letlha le letsatsi le a batlang go le busetsa kwa morago. ✓ A tlhagise maitlhomo a gore goreng a batla go busetsa letsatsi leo kwa morago. ✓ A tlhagise ditiragalo tse di dirang gore a eletse go busetsa letsatsi kwa morago. ✓ A tlhagise mosola wa go batla go busetsa letsatsi kwa morago. ✓ A tlhagise maitemogelo a gagwe mabapi le letsatsi leo.

Kaedi ya go tshwaya: Tlhamo ya maitlhomo.

- Tlhamo ya maitlhomo e tseye letlhakore.
- Maikutlo a tsaya karolo e e botlhokwa.
- Karolo e kgolo mo tlhamong ke go tlhalosa.
- Dithhaloso di tshwanetse go bonala, maikaelelo e le go tlhagisa gape maikutlo a nako e e fetileng.
- Dikakanyo/megopolo/maikutlo di tshwanetse go senola boammaaruri le maitemogelo.

[50]

1.4 TLHAMO E E SA TSEYENG LETLHAKORE

Mokwadi mo tlhamong e, o tlhalosa sengwe ka mokgwa o mmuisi a tla itemogelang se se tlhalosiwang jaaka go batlega.

Setlhogo	Dintlha tse di solo fetsweng
Go kgaolwa ga motlakase nako le nako go ama matshelo a rona.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhajoja a tlhagise ka moo dinako tsa kgaogo le tsa fa go se na kgaogo di amang matshelo ka teng. ✓ A tlhagise maikutlo a gagwe fa motlakase o le teng le fa o se teng. ✓ A ka bua ka mosola wa go nna teng ga motlakase le ditlamorago tsa go sa nneng teng ga ona. ✓ A ka digela ka go tlhagisa ntlhakemo ya gagwe.

Kaedi ya go tshwaya: Tlhamo e e sa tseyeng letlhakore.

- Matseno e nne a a tlhabosang.
- A kgone go bopa setshwantsho ka mafoko a a a filweng.
- Maitemogelo ka setlhogo se se neilweng a tshwanetse go bonala sentle.
- Tlhopho ya mafoko e nne e e senolang maikutlo ka kelotlhoko go gorosa molaetsa sentle.
- Puo ya botshwantshi e dirisiwe ka boitshimololedi.

[50]

1.5 TLHAMO YA NGANGISANO

Mo tlhamong e, motlhatlhajoja o tlhagisa kakanyo, ntlhakemo, mme a nganga ka maitlhomo a go dibela ntlhakemo ya gagwe. Kakanyo ya motlhatlhajoja e tshwanetse go totobala go simolola kwa ntlheng go fitlha kwa bofelong. Tlhamo e, e tshwanetse go tlhagisa letlhakore le le lengwe, mme mothlatlhajoja a leke go pateletsa mmuisi go leba ditiragalo ka leitlho la gagwe.

Setlhogo	Dintlha tse di sololetseng
Lenaane la go fepiwa ga barutwana kwa dikolong ga le na molemo ope.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhojwa a tlhagise ntlhakemo ya gagwe. ✓ A tlhagise dikgwetlho tse di leng teng mo thebolong ya go fepiwa ga barutwana mo dikolong. ✓ A tlhagise gore barutwana ba ungewelwa jang go tswa mo go fepiweng. ✓ A tlhagise dintlha tse di supang go sa nneng mosola ga go fepiwa ga barutwana. ✓ A dibele ntlhakemo ya gagwe ka bokhutlo jo bo utlwlang.

Kaedi ya go tshwaya: Tlhamo ya ngangisano.

- Tlhamo ya maithomo e tseye letlhakore.
- Maikutlo a tsaya karolo e e botlhokwa.
- Karolo e kgolo mo tlhamong ke go tlhalosa. Ditolhaloso di tshwanetse go bonala, maikaelelo e le go tlhagisa maikutlo a nako e e fetileng.
- Dikakanyo/megopolo/maikutlo di tshwanetse go senola boammaaruri le maitemogelo.

[50]

1.6 TLHAMO YA KANELO

Mofuta o wa tlhamo, o anela ka sengwe kgotsa tiragalo e e fetileng. E ka kwalwa go tswa mo matlhakoreng a a farologaneng.

Setlhogo	Dintlha tse di sololetseng
Dikgakololo tse a nneetseng tsona, di nkagile e le ruri.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ A tlhagise gore ke mang yo o mo neetseng dikgakololo. ✓ A tlhagise dikgakololo tse a di neetsweng gore ke dife. ✓ A tlhagise gore dikgakololo di mo thusitse jang. ✓ A tlhagise maikutlo a gagwe tebang le dikgakololo tse. ✓ A tlhagise thotloetso e a ka e nayang batho tebang le dikgakololo.

Kaedi ya go tshwaya: Tlhamo ya kanelo.

- Ditiragalo di tshwanetse go latelana sentle.
- Tlhamo e, e kwalwe ka paka e e fetileng.
- Matseno e nne a a ngokang.
- Kanelo go le gantsi e tlhagisa ntlha e e rileng.
- Kanelo e tshwanetse go ngoka mmuisi go tloga kwa tshimologong go fitlha kwa bokhutlong.
- Setaele, puo le ditiragalo di tshwanetse go itumedisa babuisi.
- Go tshwanetse go elwe tlhoko gore mofuta o wa tlhamo o a anela.
- Bokhutlo e nne jo bo kgodisang.

[50]

1.7-1.8 Tlhamo ya kanelo/maitlhomo/e e sa tseyeng letlhakore/ngangisano/ tlhaloso.

[50]

KAROLO YA B: DITLHANGWA TSE DILEELE TSA TIRISANO

2.1 LEKWALO LA BOTSALENO

Lekwalo la mofuta o, ke lekwalo le o tseelang mongwe kgang/motlotlo, go mo leboga, akgola, go mo tsibosa kgotsa go eleletsa masego.

Lekwalo la botsalano	Dintlha tse di sololetseng
Motlhatlhojwa a kwalele tsala ya gagwe lekwalo, a mo neele maele a go tokafatsa maduo a gagwe gore a bone dipholo tse di itumedisang.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhojwa a tlhalose mabaka a a mo pateleditseng go kwala lekwalo le. ✓ A mo eletse go dira lenaane la go ithuta le le tsenyeletsang Setswana. ✓ A mo lemoso botlhokwa jwa tiriso ya makwalopotso a a fetileng. ✓ A mo rotloetse go buisa dikwalo tse di tlhaotsweng ka tsenelelo. ✓ A tsenele dithuto tsa nakwana.

Kaedi ya go tshwaya: Lekwalo la botsalano.

- Aterese le letlha di kwalwe ka botlalo.
- Ditumediso di supe gore ke lekwalo la botsalano.
- Diteng di bontshe boitlhamedi.
- Kwa bofelong a ka tlhagisa mafoko a a latelang:
Ke nna.
- A tlhagise leina la gagwe.
- Bokhutlo e nne jo bo kgodisang.

[30]

2.2 LEKWALO LA SEMMUSO

Lekwalo la mofuta o, ke lekwalo le le kwalelwang setheo sengwe se se rileng. Mokwadi a ka kopa sengwe e ka nna phatlhatiro kana thuso ya mokgwa mongwe, e ka nna go akgola, go tlhagisa ngongorego kgotsa go tshitshinya sengwe mo setheong seo.

Lekwalo la semmuso	Dintlha tse di sololetseng
Motlhatlhojwa a kwalele Tona ya Lefapha la Dipalangwa ka mathata a badirisi ba itemogelang ona ka nako ya dintwa magareng ga bakgweetsi.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhojwa a tlhalose mabaka a a mo pateleditseng go kwala lekwalo le. ✓ A tlhagise ditiragalo tse di diragetseng magareng ga bakgweetsi. ✓ A tlhagise maikutlo a gagwe ka dintwa magareng ga bakgweetsi. ✓ A tlhagise dikatlanegiso.

Kaedi ya go tshwaya: Lekwalo la semmuso.

- Diaterese di le pedi le letlha di kwalwe ka botlalo.
- Ditumediso di supe gore ke lekwalo la semmuso.
- Setlhogo se tlhagelele go thusa go tlhaloganya diteng tsa lekwalo.
- Dinomoro tsa mogala tsa mokwadi di tlhagelele.
- Diteng di bontshe ngongorego.
- Kwa bofelong a ka tlhagisa mafoko a a latelang:
Weno.
- A tlthagise leina la gagwe, sefane le mogala wa letheka, mme a saene.
- Bokhutlo e nne jo bo kgodisang.

[30]

2.3

PUO

Puo ke karolo e e botlhokwa ya go fatlhosa. Mo mabakeng a mantsi motho o neelana ka puo mo dikopanong kgotsa mo meletlong. Puo ya go bua le setshaba e farologana le ya go bua le setlhhotshwana sa batho.

Puo	Dintlha tse di solo fetsweng
Motlhatlhojwa a kwale puo e a tlaa neelanang ka yona kwa kerekeng ka botlhokwa jwa go oketsa matlole a kerekeng.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhojwa a tlhagise gore matlole a kerekeng a dirisetswa eng. ✓ A tlhagise bothata jo bo ka tlholwang ke tlhokego ya matlole mo kerekeng. ✓ A thadise ditsela tse di farologaneng tsa go kokoanya matlole. ✓ A rotloetse phuthego go sala morago ditsela tse ba ka oketsang matlole ka teng mo kerekeng.

Kaedi ya go tshwaya: Puo.

- Ditumediso di tlhagelele sentle kwa tshimologong ya puo.
- Puo e tsamaelane le mofuta wa kopano.
- Dipolelo di nne dikhutshwane.
- Dikakanyo di nne maleba.
- Tiriso ya puo e bontshe kgolo.
- Kwa bokhutlong, bareetsi ba lebogiwe.

[30]

2.4

MMUISANO

Mmuisano ke mokgwa wa tlhaeletsano o o dirisiwang ke batho ba le babedi kgotsa go feta ba aroganya dikakanyo kgotsa ba buisana ka setlhogo sengwe se se rileng. Sebopego sa ona ke sa dipotsotherisano fela ona o dirwa gongwe le gongwe ke mongwe le mongwe.

Mmuisano	Dintlha tse di solo fetsweng
Kwala mmuisano magareng ga gago le Ratoropo mo o mo tlhagisetsang mathata a go sa tsewe ga matlakala ka tshwanelo.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhojwa a thale pono pele mmuisano o simolola. ✓ A bontshe kgangkgolo ya mmuisano. ✓ A tlhagise mathata a a tlholwang ke go sa tsewe ga matlakala. ✓ A dirise dikhutlwana ka fa morago ga leina la sebui. ✓ A dirise mola o mošwa go supa sebui se sešwa. ✓ A dirise masakana go neela dikaelo/go gakolola babuisi. ✓ A emele ntlha nngwe le nngwe ka botshepegi. ✓ A bontshe ka moo a khutlisang mmuisano wa gagwe ka teng. ✓ A tlhagise dikatlanegiso.

Kaedi ya go tshwaya: Mmuisano.

- Dibui di nne pedi.
- Setlhogo se go buisanwang ka sona se kwalwe.
- Dipolelo di nne dikhutshwane.
- Diteng tsa motlhatlhojwa di supe boitlhamedi, kelelo ya dintlha le go tsamaelana ga ditiragalo.
- Maina a dibui a tshwanetse go tlhagelela sentle.
- Matseno, mmele le bokhutlo di dirisiwe sentle.
- Kgang ya mothatlhojwa e bontshe tshimologo, setlhoa le tharabololo.
- Puo le moono di tsamaelane le ditiragalo.

[30]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B:

30

KAROLO YA C: DITLHANGWA TSE DIKHUTSHWANE TSA TIRISANO

3.1 PAMPITSHANA YA TSHEDIMOSETSO

Ke pampitshana e nnye e gantsi e tsenngwang mo mabokosong a poso kgotsa e e abiwang mo marakanelong a ditsela/mebila. Gantsi di phasalatsa ditirelo, tiragalo kgotsa kgwebo bogolosegolo e ntšhw. E abiwa fela kwa ntle ga tuelo.

Pampitshana ya Tshedimosetso	Dintlha tse di soloftsweng
Motlhatlhojwa a kwale pampitshana ya tshedimosetso ka dijo tse di tlileng go fiwa batsofe mo motseng.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhojwa a latele sebopego sa go tlhagisa setlhengwa se ka tlhomamo. ✓ A tlhagise leina la setlamo se se tlileng go aba dijo. ✓ A kwale nako, letsatsi le lefelo le batsofe ba tla fiwang dijo ka lona. ✓ A tlhagise lenaane le le tla salwang morago. ✓ A tlhagise ditlhokego tse batsofe ba tshwanetseng go tla ka tsona. ✓ A dirise puo e e maleba e bile e tshwanelo motho yo o lalediwang.

Kaedi ya go tshwaya: Pampitshana ya Tshedimosetso.

- Tshedimosetso e rulaganngwe ka fa tlase ga dithogo kgotsa sekaditlhogo.
- Ditemana di nne dikhutswane.
- Go kwalwe dipolelo tse di bonolo.
- Ditshwantsho di dirisiwe di nyalane le mafoko.
Moono:
- Puo ya tshedimosetso e nne le dintlha ka segalo se se siameng.
- Fa maikaelelo e le go tlhotlheletsa mmuisi, a puo e e tlhagisang maikutlo e dirisiwe.
- Tshedimosetso ya megala le leina la yo go ka ikgolaganngwang le ena, le tlhagisiwe.

[20]

3.2 MOLAETSAKHUTSWE(SMS)

Tirelo ya go romela kgotsa go arogana tshedimosetso ka mafaratlhatlha a didiriswa tsa eleketeroniki jaaka dikhomputara le megala e e botlhale.

Molaetsakhutswe (sms)	Dintlha tse di solo fetsweng
Motlhatlhojwa a kwalele tsala ya gagwe molaetsakhutswe (sms) o o tsamaelanang le setshwantsho.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhojwa a kwale setlhogo ka ga se molaetsa o leng ka ga sona. ✓ A tlhagise ditiragalo go ya ka setshwantsho. ✓ A kwale molaetsa ka botlalo, mme o nne mokhutshwane. ✓ A khutlise ka go kwala leina la gagwe.

Kaedi ya go tshwaya: Molaetsakhutswe (SMS)

- Molaetsa o tlhamalale le go neelana ka tshedimosetso e ntsi.
- Leina kgotsa nomoro ya moamogedi kwa godimo mo setlhagisong
- Tiriso ya dikhutshwafatso, dialefabete, dinomoro le tlogelo ya ditumanosi e lettleletswe fela fa go kwalwa molaetsakhutshwe o o sa tlhomamang.
- Letlha le nako e molaetsa o amogetsweng ka tsona
- Puo e e dirisiwang e nne bonolo e bile e ikaege ka botsalano jwa mokwadi le moamogedi.

[20]

3.3 DIKAELO

Dikaelo ke tshedimosetso ya botlhokwa e e neelwang mongwe yo o batlang tsela ya gore a goroge kwa lefelong le a yang kwa go lona jang.

Dikaelo	Dintlha tse di solo fetsweng
Motlhatlhojwa a kwalele baoki dikaelo tsa go tloga kwa tleleniking go fitlha kwa gaabo fa ba tlaabo ba tlisetsa rraagwe melemo.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Motlhatlhojwa a tlhagise matshwao a tsela. ✓ A ka bua ka dikago tse baoki ba tla kopanang le tsona fa ba ya kwa gaabo. ✓ A ka tlhagisa maina a mebila e ba tlileng go e feta. ✓ A ka fopholetsa dikelometara go naya baoki setshwantsho sa sekgala se ba tlileng go se tsamaya. ✓ A bontshe dinomoro tsa mogala le aterese e melemo e isiwang kwa go yona.

Kaedi ya go tshwaya: Dikaelo.

- Molaetsa o tlhamalale mo go se o se kopang.
- Go kwalwe dipolelo tse di bonolo, di nne dikhutshwane le go tlhaloganyega.
- Maitlhomo a tlhagelele sentle. [20]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 20
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 100